

ZAMONAVIY SHE'RIYATDA ONA OBRAZI

Qunduzxon RAHIMJONOVA

Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalari universiteti

Namangan manzili, o'zbek tili va adabiyoti

yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy she'riyatda ona obrazining badiiy, ruhiy va ijtimoiy-falsafiy talqini keng qamrovda tahlil qilinadi. Ona timsolining adabiyot tarixidagi muqaddas va barqaror mavqeidan kelib chiqib, bugungi yosh ijodkorlar ijodida bu obrazning qanday yangi mazmun va shakllarda namoyon bo'layotgani yoritiladi. Maqolada ona obrazi orqali yosh avlodning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari, ijtimoiy muammolarga munosabati hamda milliy qadriyatlar bilan zamonaviy tafakkur uyg'unligi ilmiy asosda tahlil etiladi. Zamonaviy yoshlar she'riyatida ona obrazining psixologik chuqurlashuvi, ramziy talqini va ijtimoiy mazmun bilan boyishi asosiy tadqiqot obyekti sifatida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ona obrazi, zamonaviy yoshlar she'riyati, badiiy timsol, ruhiy kechinma, milliy qadriyat, metafora, ramz, ijtimoiy muammo.

Ona obrazi jahon va o'zbek adabiyotida eng qadimiy, eng muqaddas va eng barqaror mavzulardan biri hisoblanadi. Insoniyat tafakkuri shakllangan ilk davrlardanoq ona timsoli hayot manbai, mehr-muhabbat, fidoyilik va davomiylik ramzi sifatida e'zozlab kelingan[1:78]. Qadimgi mifologik tasavvurlardan tortib, mumtoz va zamonaviy adabiyotgacha bo'lgan jarayonda ona obrazi doimo markaziy badiiy timsollardan biri bo'lib kelgan. Har bir tarixiy davr, har bir ijtimoiy muhit ona obrazini o'z ruhiyati va ehtiyojlariga mos tarzda talqin qilgan.

Adabiyot taraqqiyoti jarayonida jamiyatning ijtimoiy-siyosiy hayoti, inson tafakkurining o'sishi va estetik qarashlarning yangilanishi ona obrazining mazmun va shakliga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. An'anaviy adabiyotda ona ko'proq

ideallashtirilgan, muqaddas, deyarli muammosiz timsol sifatida tasvirlangan bo'lsa, zamonaviy adabiyotda, xususan, yoshlar she'riyatida bu obraz yanada murakkablashdi, chuqur psixologik va ijtimoiy qatlamlar bilan boyidi.

Zamonaviy yoshlar she'riyatida ona obrazi an'anaviy talqindan butunlay voz kechmagan holda, yangi badiiy yo'nalishlar asosida qayta talqin etilmoqda. Bugungi yosh ijodkorlar ona timsolini faqat mehribon va fidoyi ayol sifatida emas, balki murakkab hayotiy jarayonlar markazida turgan, jamiyatning og'ir sinovlarini o'z yelkasida ko'tarayotgan, ichki iztiroblar bilan yashayotgan shaxs sifatida tasvirlaydilar. Bu holat zamonaviy she'riyatga xos bo'lgan erkin fikrlash, ichki monolog va psixologik tahlilning kuchayishi bilan bevosita bog'liqdir[2:132].

Yosh shoirlar ijodida ona obrazi ko'pincha shoirning shaxsiy hayoti, bolalik xotiralari va ruhiy tajribasi bilan chambarchas bog'lanadi. Shoirlar onani sog'inish, undan uzoqda yashash, kech anglangan mehr, vijdon azobi va qarzдорlik tuyg'ularini ochiq va samimiy tarzda ifodalaydilar. Ayniqsa, globallashtirish jarayoni, migratsiya, ijtimoiy tabaqalanish va zamonaviy hayot sur'atining tezlashuvi natijasida onadan jismonan yoki ruhan uzoqlashgan farzand obrazlari yoshlar she'riyatida tez-tez uchraydi. Bu esa ona obrazining ruhiy-psixologik talqinini yanada chuqurlashtiradi.

She'riy matnlarda ona ko'pincha sokin, kamgap, ammo ich-ichidan kuyib yashayotgan ayol sifatida gavdalanadi. Kechalari uxlamay farzandini kutayotgan, duo bilan yashayotgan, o'z dardini oshkor etmaydigan ona obrazi orqali yosh shoirlar ayolning ichki kuchi, sabr-matnati va ruhiy barqarorligini yoritadilar. Bu tasvirlarda tashqi dramatik holatlardan ko'ra ichki kechinmalar ustuvorlik qiladi[3:89]. Zamonaviy she'riyatda ona obrazi ko'pincha sukut orqali gapiradi, uning jimligi badiiy jihatdan kuchli ifoda vositasiga aylanadi.

Zebo Mirzo she'riyatida ona obrazi nafaqat mehr-muhabbat manbai, balki poklik, fidoyilik va ilohiylik timsoli sifatida talqin etiladi. Berilgan she'rda ham ona obrazi an'anaviy tasvirdan chiqib, yuksak ma'naviy va ruhiy darajaga ko'tarilgan. Shoir onani hayot mashaqqatlarini sukut bilan ko'targan, butun umri halol ish va fidoyilikka bag'ishlangan muqaddas zot sifatida tasvirlaydi.

She'ning ilk misralaridayoq ona obrazining tashqi va ichki go'zalligi badiiy kontrast orqali ochiladi:

*“Oq sochlari oppoq tun uning,
Umri halol ishqqa bayroqdir” [7].*

Bu misralarda oq sochlar qarilik alomati bo'lish bilan birga, poklik va halollik ramziga aylanadi. “Oppoq tun” metaforasi orqali onaning umr yo'li mashaqqatli, ammo nurli kechganini anglash mumkin. Uning hayoti “halol ishqqa bayroq” deb baholanishi esa onaning butun umri fidoyilik va mehrga bag'ishlanganini ko'rsatadi.

Shoira ona yuzini dunyoning eng go'zal manzaralaridan ham chiroyliroq deb ta'riflaydi:

*“Oh, yuzlari dunyoi duning
Go'zalidan chiroyliroqdir.”*

Bu yerda tashqi go'zallik emas, balki onaning ichki nuri, mehr va sabr bilan yo'g'rilgan chehrasi nazarda tutiladi. Ona go'zalligi dunyoviy mezonlar bilan emas, ma'naviy poklik bilan o'lchanadi.

She'ning keyingi qismida lirik qahramon o'zini onaga munosib farzand bo'la olmaganini tan oladi.

*“(Bo'lmadim hassasichalik),
Otam dardin ko'targan mohim,”*

misralari orqali farzand o'zini onaning hatto hassasiday ham foydali bo'la olmaganini iztirob bilan e'tirof etadi. Bu o'rinda ona obrazi yanada ulug'lanadi: u nafaqat mehr beruvchi, balki oilaning og'ir yukini ko'targan, dardni ichiga yutgan ayol sifatida namoyon bo'ladi.

Shoira onaga bo'lgan munosabatini iltijo va duo ohangida ifodalaydi:

*“Ushoqgina onam ko'ngliga
Bir hovuch nur bergil, ilohim!”*

Bu misralarda ona ko'ngli ilohiy darajaga ko'tariladi. Farzand onaga baxt berishni ham o'z qo'lidan emas, Yaratgandan so'raydi. Bu esa ona obrazining muqaddasligini yanada kuchaytiradi.

She'ning eng ta'sirli jihatlaridan biri — farzandning kechikkan anglashidir:

*“O'zgalar daryo tutdim-u,
Oh, onam-a, sizni unutdim.”*

Bu misralarda ona obrazi fonida zamonaviy insonning ma'naviy fojiasi ochiladi. Farzand boshqalarga saxiylik qilib, dunyo tashvishlariga berilib, eng yaqin va muqaddas inson — onani e'tibordan chetda qoldirganini tan oladi. Bu pushaymon zamonaviy she'riyatga xos chuqur psixologik qatlamni yuzaga chiqaradi.

Shoira o'zini onaga nisbatan arzimmas deb biladi:

*“Men ham uning tirnog'iman-u,
Arzimayman, lek tirnog'iga!”*

Bu o'rinda ona obrazi mutlaq ulug'lik darajasiga ko'tariladi. Farzand o'zini onaning tirnog'iga ham teng ko'ra olmaydi. Bu tasvir orqali ona mehrining cheksizligi va farzandning uning oldidagi qarzдорligi badiiy ifodalanadi.

She'r yakunida esa lirik qahramon eng kamtar istagini bildiradi:

*“Rabbim, meni gul qilib yarat,
Hech bo'lmasa, uning poyiga!..”*

Bu yakuniy misralarda ona obrazi yana ilohiy darajaga ko'tariladi. Farzand onaning poyida gul bo'lishni - xizmat va ixlos ramzini tanlaydi. Bu esa ona timsolini “jannat onalar oyog'i ostida” degan xalqona hikmat bilan uyg'unlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, Zebo Mirzo ushbu she'rida ona obrazini yuksak badiiy va ma'naviy darajada tasvirlaydi. Ona - sabr, halollik, fidoyilik va ilohiy nur timsoli sifatida gavdalanadi. Shoira farzandning kechikkan pushaymoni orqali onaning hayotimizdagi beqiyos o'rnini chuqur ta'sirchanlik bilan ochib beradi. Bu she'r zamonaviy o'zbek she'riyatida ona mavzusining hanuz dolzarb va ruhiy jihatdan qudratli ekanini yaqqol ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Quronov D. *Adabiyot nazariyasi asoslari*. — Toshkent, 2018.
2. Yo'ldoshev B. *Zamonaviy o'zbek she'riyati poetikasi*. — Toshkent, 2020.

3. Rahmonov N. *Badiiy obraz va psixologizm*. — Toshkent, 2017.
4. Karimov S. *Adabiyot va jamiyat*. — Toshkent, 2019.
5. To‘xtaboyev A. *Milliy qadriyatlar va badiiy tafakkur*. — Toshkent, 2016.
6. Ismoilova M. *Zamonaviy she’riyatda badiiy vositalar*. — Toshkent, 2021.
7. [Ona haqida sher eng sara sherlar to‘plami - UzBaza.uz uz](https://uzbaza.uz)